

קדושת השבת ומשמעותה

מכון מאיר

1. עין אי"ה שבת ב', ט', ק'

שוב מה כתיב בה, 'זכור את יום השבת לקדשו', כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכים שבות. התכונה שעל ידה האדם הוא משלים את העולם ומשכלל את החוויה, היא מתגלה בכשרונו המלאכותי, שבזה הרי הוא כח פועל בהבריאה, וכמו שותף להקב"ה בעמשה בראשית, ע"י כח המחדש והמצייר שחקק בו אדון כל המעשים ב"ה. והחידוש הזה שבתכונת האדם, שנתגלה בקרבו ע"י מעין בינה של מעלה בפעולותיו הגופיות, הרי הוא מעיד על כשרון רוחו ופעולותיו המוסריות שבהן הוא משכלל את היצירה באופן יותר נעלה ונשגב מאותו השיגוב שהוא משכלל אותה במפעליו המלאכותיים בשליטתו על החומרים והכחות שבטבע. וזאת היא תעודת השבת, שהיא שבייתה חומרית המשיבה את כל הכחות המעשיים וכל ענפי כשרונותיהם אל עצמותה של הנשמה, וכח יצירתה הפנימית הולך ע"י זה הלך וגדול. ובריאתה העליונה של המנוחה הרי היא היצירה היותר אדירה השקולה במשקל כפול באין ערוך לריבוי ועילוי, נגד כל היצירות המלאכותיות שמפליא בהן האדם לעשות בחכמתו המעשית הנפלאה. ולתמם את החזון הנשגב של מנוחת עולמים שבסוד היצירה, בא השבת בתור המקור של כל ברכה, של כל שפעת חידוש ומקור חיים המיוחד לישראל ברוממות קדושתם, "לדעת כי אני ד' מקדישכם", אשר עז בידם לשכלל את החוויה כולה, לחדש את כחה, להוסיף אורה ויפעתה ממעין החיים של הברכה העליונה. והשבייתה של השבת היוצרת את היצירה המובחרת שמרכזו התורה תלוי בה, הרי היא מאוחדת בכשרון המלאכה אשר לאדם שהיא מתעלה בישראל למלאכת ד', להשתכללות כל היקום והוספת יפעתו ועלייתו התדירית העליונה העולה למעלה למעלה. אבל המלאכים, כשם שהם אינם בני מלאכה, כשם שאינם עלולים לחדש כלום בהחוויה והיצירה, הם הנם רק משרתי ד' עושי דברו, להמשכת החיים שביצירה ע"פ סדרם וחוקותיהם הקבועים, כן אין בידם להוסיף שכלול ויפעה בכל המון עולמים העולים למעלה, העומדים בסולם הישות למעלה ממדרגת היצירה. וכשם שאין בהם מלאכה כך אין בהם שבות, ואין התורה שכתוב בה 'זכור את יום השבת לקדשו' נאותה להם. כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכים שבות.

2. עין אי"ה שבת א', א', י"ד-ט"ו; י"ח

י. ואמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, שנאמר לדעת כי אני ד' מקדישכם. הכרת טובה היא העמוד המוסרי היותר גדול ונשגב, שכשיתפתח כל צרכו בלבנות בני אדם יהי' עוזר מאד אל התיקון הכללי. כי אנו רואין שגם עכשיו שלב בנ"א מלא הוללות, וטמטום הלב מכח סדרי החיים הגרועים מתגבר מאד, מ"מ במה שהרגש האנושי מגיע להכרת טובה, הוא פועל להכשיר את הנפש להביע במה שיכול את הרגשה העדינה הזאת, במאמר ובפועל. כיבוד הורים, וביחוד כבוד זכרונם אחרי מותם חזק מאד בלבנות בנ"א, והרבה פעמים פועל הוא לרכך לבבות קשים מאד. מאין בא הרגש הזה? רק מכח הכרת טובה המישרש עמוק מאד בלב בנ"א. אמנם כך היא המדה שכ"ז שהאדם אינו מוכשר כראוי, הוא עלול רק להכיר יחושו הרוחני לדברים קטנים, ולדברים גדולים שראוי שיהי' יחושו אליהם יותר חזק אלפים פעמים, לא יוכל להכניס [יחש] בלבבו הקצר והמוגבל. ע"כ כח הכרת טובה להורים מוכר בלב רבים, וכח הכרת טובה לאל היחיד החנון והטוב, שראוי שיהי' ער בלב מאד, עד שלא יתן דמי כ"א לחפש ולבקש במה להשקיט את הצמאון הגדול של ההוראה שאנו מכירים את טובותיו של הטוב והמטיב ב"ה, דבר זה מפני קטנותו של האדם וגדולתם של הטובות והמטיב ב"ה אי אפשר שיכנס בלב עם כל רישומו. אמנם לכשתתגדל האנושיות והכחות המוסריים יתפתחו יפה, עד שיהיה ראוי להכניס בלב, באורח ישר וטבעי, גם רעיונות היותר גדולים ואדירים, יופיע כח ההכרה הזאת באור גדול, עד שתשפיע רב כחה על כל עלילות האנושיות הכוללות והפרטיות, וכ"כ תהי' פועלת בחוקת ידה עד שתעורר בחיל את הלבבות לדעת את ד', להכיר כי הוא הוא המטיב באמת, ולהכיר ג"כ את הדרכים שבהם נוכל להביע רחשי הכרתנו את טובותיו הנשאות. וכשיעמוד האדם על ראש פסגת ההכרה איך שתיקון המציאות בכללה, בגשמותה ורוחניותה, הוא הדבר היותר ראוי להיות כיתד לתלות עליו רגשי הכרת טובתנו, ירדוף כל המין האנושי לתקן את הכלל כולו בכל מעיניו. והפעולות שמיסודות בכח הרגש הטבעי האנושי, מצד כח השכל וכח הרגש השירי להביע בהן רחשי תודתנו בהכרת טובת אל עליון עלינו, תגדל עליהן התשוקה בדעה והשכל באין ערוך לתוקפה, אז יקבצו גוים יחד וממלכות לעבוד את ד' בצמאון אדיר ונפש שוקקה. ע"כ כל מה שיבא לידינו להשריש בלב בנ"א ולתן מקום לכח הנעלה

של הכרת טובה שיגדיל ויצא אל הפועל, היא עלינו חובה גדולה, למען תת דרך להיסוד הנעלה שעתיד לקחת חלק גדול בתיקון העולם הכללי, להיות מתחזק ומתרחב. ע"כ הנותן מתנה לחבירו, שכפי הנימוס האנושי בהודע למקבל ימלא לבבו רגשי הכרת הטובה, למדונו חז"ל שלא ימנע הטוב הזה להיות יוצא מן הכח אל הפועל, אם שהנותן איננו חפץ לא בהכרת טובה ולא בתשלומי תודה. אבל היסוד המוסרי שעתיד להיות נוטל חלק גדול בהטבת המציאות ראוי לטפחו ולתן לו מקום להתרחב, וכל רגש קטן מצטרף אל התיקון הכללי כשיוכר בכל כחו. ופירשה התורה בכונת קדושת השבת שהיא להשריש כח ידיעת היחש של הכרת הטובה היותר עליונה, שראוי באמת שתהיה נובעת מצד הטובות הרוחניות, שעמהן ראויים להיות החיים מוכרים לטובה רבה ונשגבה. אבל החיים מבלעדי צד הקדושה שבהם, יחשבו רק למשא, אם שיכור לו האדם תענוגים מדומים כדי להעביר השממון שבחיים, אינם כ"א להצילו מרעת שחיתות החיים, אבל לא יוכלו להחשב לטובה מוחלטת. אמנם החיים עם קדושתם, החיים שהאדם יתרומם עמהם לתענוגים שהם מכובדים, גם נצחיים, למעשים שהם עומדים לעד וראויים להיות נחשקים מצד השכל והיושר הטהור, הם באמת טובה עליונה ואדירה, ולהכיר כח טובה זו בהוצאת ההכרה אל הפועל, יהי' האדם נזקק בשמחת לב לדרך עז במעשה הקדושה והצדק. ע"כ באה השבת שהיא זכר למעשה בראשית, העד שד' פעל את כל המעשים, מוכתר בכתר קדושה רבה, להורות שאמנם כח הכרת הטובה האלהית יצא אל הפועל רק עם הכרת טובת הקדושה שבחיים, והדעת שהיא מתנת ד', לדעת כי אני ד' מקדישכם, יצרתי אתכם בתכונה (וחנן) [וחננתני] אתכם באמצעים מביאי הקדושה, שעל ידם תביאו את החיים לתעודה כזאת שיהיו באמת הטובה היותר עליונה, עד שעל ידם ימשך האדם להביע הכרת טובתו בכל הדרכים היותר רחבים מרב טוב ושמחה נשגבה. ולמדנו מזה שהידיעה המכשרת את האדם להכרת טובה היא יסוד התורה ואת בין ד' ובין עמו. ע"כ חובה עלינו להדריך את החיים בכללם לחנכם ביסוד כח הכרת טובה, אם שיהיו בדברים חלקיים וטובות קלות ערך, יצא הכה אל הפועל. ולכשתתלם הידיעה האנושית ויתגדלו כחות הטוב והיושר יביא כח הכרת טובה את פעולתו הטובה, עד שכל לב יאמר "נדעה נרדפה לדעת את ד' כשחר נכון מוצאו".

טו. תנ"ה לדעת כי אני ד' מקדישכם, א"ל הקב"ה למשה מתנה טובה י"ל בכית גנוי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל, לך

והודיעם. השבת וקדושתה אין פעולתה השלמה על שומריה נכרת בכל ערכה מיד, כי היא מובילה אותם אל מטרתם בדרך הארוכה של הזמן ההוא אל העתיד. יסוד ההשתלמות המגיעת להמין האנושי בכללו ולאומה הישראלית בפרט, מהשרשת הידיעה שהשם ית' הוא היוצר כל, העושה את כל המעשים, שמוזה יבא השורש של הכרת הטובה, שיוכל אמנם להשתלם רק לעתיד כאשר החיים יבאו למטרתם, עד שלא יוכל איש להסתפק על הטובה השלמה של השפעת החיים, כי יהיו מלאים כל טוב חמרי ורוחני, רק אז יוכל כחה של הכרת טובה להיות למעז לכל ההליכה המוסרית. והנה מי זה יוכל לקבל חיים שלמים, שאין בהם צרה ויגון, רק ששון ושמחה וכל טוב, רק האדם השלם שקנה לו החיים בקדושתם. והנה לולא כבר שתל השם ית' את כח הקדושה בנו, עד שבטוחים אנו שסוף סוף נוציא את אשר שם בנו בכח, אל הפועל, לא היתה השבת יכולה להביאנו אל התכלית הרצויה. אמנם מאחר שהננו בטוחים שקנין החיים בקדושתם יבוא לנו, מפני ששתל בנו אדון כל הנשמות אותו היתרון הנקדש, ע"כ אנו צריכים לקדושת השבת להשריש בנו את הכח של הכרת הטובה, באותו האופן הרם שהוא ראוי להיות ע"פ גודל הטובה של החיים בשלמותם. והנה השלמות העתידה של החיים השלמים שתהיה לעתיד לבא היא גנוזה וידועה רק לבוראם יתעלה, א"כ מתנת השבת הטובה היא גנוזה, ומונחת היא בבית גנזיו. אמנם מתי תוציא השבת את פעולתה עלינו, כשנדע את תכליתה הרחוקה והנעלה, שאם תחסר לנו הידיעה שאנו מוכנים לקנות חיים שלמים של קדושה, שמצדם יהיה ראוי כח של הכרת הטובה לבורא כל יתברך, להיות העמוד של כל דרכי השלימות האנושית, לא תוכל השבת להביא לנו את פריה. ע"כ עם השבת בערך מתנה, הוטלה על הרועה הנאמן החובה להודיענו ערך השבת בעתיד, ערכו השלם כשיבא למטרתו, למען נרכש לנו בכל שבת חלקים חלקים מאותה הקדושה העתידה שתבא ע"י קיבוץ הפעולות הפרטיות שרכשה לה כנסת ישראל בכללה ע"י שמירת שבתותיה בכל הדרך הארוכה הזאת, עד בואה ליום שכולו שבת. א"כ הידיעה של התכלית היא עצמה מסייעת לקרבנו אל התכלית, כי השבת מורה על השלימות האנושית הגנוזה בה בכח, שלא יצאה אל הפועל מסבת החטא. שהרי לולא שנפל האדם במוסריותו, עד שיצרו אורב לו תמיד וצריך הוא לגזירת "בויעת אפיך תאכל לחם", למען יהיה מוטרד בטרפו ויגיעת ד"א מסייעת ג"כ להשכיח ממנו עוף, ע"כ לפי טבע האדם עכשיו שנפגע כבר, הרי הטורח ועמל המלאכה היא שלימות לו. אמנם לא לזה נוצר, כי עוד יבא אל גמר תעודתו שלא יהי צריך לעזר ההטרדה החומרית בעמל המלאכות הרבות, שצרכי החיים בצירוף קלקולי הטבע הזקיקוהו להן, אז יהי לו העונג האמיתי, המנוחה, למען יתענג על ד' ועל טובו. א"כ השבת בקדושתה תזכיר לאדם שעומד הוא לעלות אל מעלה רוממה, שתהיה קדושת מדותיו מעשיו ודעותיו קבועות בו, ו"נתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה", עד שתהיה המנוחה

והעונג המתלזה עמה ראויה לו. זאת היא מתנה, שעם הידיעה לאן פניה מועדות, תוביל את המחזיקים בה אל מטרתה. אבל בבלי דעת, אם לא יכיר האיש הישראלי שיש יתרון לאדם, שעוד יבא זמן ויקום במעלה עליונה ורוממה הרבה ממה שהוא עתה, עד שהקדושה האלהית, ההליכה בדרכי ד' ועשות הטוב האמיתי יהיה כל ענוגו וחשק לבבו. גם זאת שסאת היכולת והחכמה תתגדל ותתרחב ויכיר את הוד ערך הטוב והצדק ואת גבוליהם הרחבים, מה יוכל להוציא מן השבת ואיזה קדושה עליונה יוכל להכיר ביום מנוחה, אם יחשוב שכל שלימות תעודתו אינה כ"א עמל מלאכה וכשרון המעשה שתחת השמש, איכה יקרא ענג ויום קדוש ליום אשר יבטלו מתעודתו באסרו עליו כל מלאכת חרש וחושב. ע"כ הידיעה בתעודת השבת, כי על ידה יודע כי ד' הוא מקדשנו, הוא עשה לנו הנפש הזאת שבתוכה יש סגולה גנוזה, שעם כל נפילתה וערמת דשן החומריות הצבור עליה, תתנער ותחגר עז ע"י דרך הקודש ששם לפניו יוצרה בלכתה בתורת ד'. ע"כ השבת היא אות ברית כללי, כולל כלל התורה וכל מגמת פני הקדושה העליונה הגנוזה.

ית. איני והאמר ר"ח בר"ח הנותן מתנה לחבירו אין צריך להודיעו, שנאמר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו כדברו אתו, ל"ק הא במלתא דעבידא לאיגלויי הא במלתא דלא עבידא לאיגלויי. והא שבת דעבידא לאיגלויי, מתן שכרה לא עבידא לאיגלויי. כשם שצריך לתן מקום לפיתוח הרגש של הכרת טובה, מפני שהוא כשישתלם כל צרכו יביא את הטובה היותר שלמה בעולם, שעם הדעת שתתגדל עד שלכל האנושיות יהי מבורר מהו החפץ העליון בעולמו, שהוא תיקון ושכלול כל הברואים כולם בחומרם ורוחם, בשכלם ומוסריותם, בכלל ובפרט, יניע בחזקה רגש הכרת הטובה החזק מאד את גלגל החיים של כל המעשים היותר טובים ויותר קדושים ומביאים טובה לעולם, ויסיר כל תקלה וכל פגע מדרך האדם הכללי והפרטי. ולמען תת מקום לרגש זה להתרחב, צריך כל מטיב לתן מקום לכח הכרת הטובה מצד המקבל שיעשה את שלו, לא בשביל שהמטיב חפץ בהכרת הטובה כ"א בשביל הטוב הכללי היוצא ממדת הכרת הטובה, שהיא טובה עליונה ברגשי האדם והלך נפשו. כן צריך ג"כ להיות דואג בעד חשק ההטבה בעצמה שיתגבר בעולם, האהבה להיטיב מצד הטוב מאהבת הטוב והחסד. ע"כ אם שמדת הכרת טובה יקרה ועליונה היא וראוי להרחיבה, אבל ג"כ ראוי לתן מקום לרגש אהבת הטוב הטהור, בלא שום מניע אחר, שיפותח. וזה אמנם יבא בנתינת מתנה שאינו מודיע הנותן מי הוא, ושנתנה המתנה כל עיקר, שבזה אין מניע אחר כ"א אהבת הטוב. ... והנה השבת גם בו נמצא צדדי החיצונים וערכו העקרי הפנימי. אמנם גם לפי מצב החיים בעת ההוה, שהקודש והחול, הרע והטוב משתמשים בערבוביא, יש תכלית גדולה לשבת שהיא מורגשת, שהרי גם היוצעים את החיים וערכם מצד צורתם בעת ההוה לא

יכולו לאמר אחרת. כי התעלות הרוחניות דרושה עכ"פ להיות ממוזגת בחיים ולוקחת חלק הגון, אם שלא יוכלו להשיג איך שתכלית החיים היא שיהיו כולם קודש, מפני שלא ידעו, שכבר קדם יוצר-כל לקדשנו ואנו קדושים בעצם. ומעלת הקדושה, שהיא רק כמוסה בנו, צריכה לצאת אל הפועל בכל תקפה ולהתפשט על כל החיים כולם, עד שיבא יום המנוחה שכולו שבת, כולו קודש. אבל שצריך האדם להקצות חלק מחייו לקדושה ולאצילות, לחמדת הטוב והכרת הכבוד האמיתי של החכמה העליונה, בדעת ד', על זה לא יסתפק כל איש ישר מעצם טבעו. א"כ גם קדושת השבת עבידא לאיגלויי בערכה החיצוני ופעולתה על העם. וכפי מדתה החיצונית היא מתיחסת באמת לאותן הטובות שאין צריך להודיע ממתנתן, כדי שתקח חלק ג"כ אהבת הטוב מבלעדי רגש הכרת הטובה, שהיא יותר נשגבה ועליונה. אמנם מתן שכרה, איך שהיא תוביל אל ההשלמה העליונה להרים את החיים מערכם של עכשיו, ולא לנחל רק חלק של קדושה בחיים, כ"א לקדשם כולם, דבר זה לא עבידא לאיגלויי משכל האדם ורגשו, כ"א מאת ד' היא שהיתה לנו בחיבה יתירה להודיענו כי הוא מקדשנו. ולפי ערך ההשלמה היותר רוממה ראוי שתפעל על הרגש בכח הכרת הטובה שראוי למתנה, שצריך הנותן להודיע את המקבל ממנה, מפני שלא יכול כח נפש האדם לכלכל את כל אור האוצר הטוב שיש בההשלמה העליונה של המציאות, עד שיהי אפשר לומר שבאהבת הטוב יבא אל התעודה, כ"א בהחשק לרדוף אחרי חפץ ד' בעולמו, שהוא כולל את כל הטוב. וזה בא אמנם להיות מושפע לטובה הרגש של הכרת טובה, שכשיבואר כראוי יניע בחזק יד את כלל הברואים ופרטיהם לעשות הטוב היותר שלם, "אחרי ד' ילכו כאריה ישאג, כי הוא ישאג ויחרדו בנים מים", וזהו מתן שכרה דלא עבידא לאיגלויי, שע"ז נאמר "לדעת כי אני ד' מקדשכם".